

KRIITIKA - Andri Ksenofontov. Väliuurimuste andmed Suure Venna evolutsiooni kohta.

2010

Taniel Raudsepa ja Sigrid Viiru näitus „Koridor” Tallinna Linnagaleriis 24. IX – 10. X.

Andri Ksenofontov

SIRP

14. oktoober 2010

Kas mäletate, kui Interneti ilmaleheküljele vaatluskaamera elav pilt paigaldati? Siis võis Tallinnas Vabaduse platsi serva minna, sealt ühe käega vehkida ja mobiiltelefonisse teises käes hüüda: „Ma olen siin!”. Sõber või pereliige liini teises otsas võis seda oma arvuti ekraanilt vaadata. Nüüd on jälgimisseadmeid juba nii palju, et kus ka ei viibi, ikka leidub kusagil keegi, kes sind monitoriekraanil vaatab ning kellele vehkida võib: „Ma olen siin!”. Me oleme igikestva reality show tegelased. Justkui ärkad saates ja märkad õudusega, et sina oled alati kahtlusalune. Kõikides turvasüsteemide serverites kokku võib olla salvestatud kõik, mis meiega tänaval juhtunud on. Me oleme minema pühkinud totalitaristliku Suure Venna, kelle kõike nägev silm enam kedagi ei hirmuta. Suur Vend on allegooriline ühiskonnategelane George Orwelli raamatus „1984”. Kes sellest kuulnud ei ole, see kujutagu ette Sauronit elukohaga Baraduri tornis, ülemine korrus, Mordor. Ent igaühel, kes turvasüsteemide serveritesse sisse logida suudab, on võimalik hakata uueks Suureks Vennaks või Sauroniks. Hollyvoodikate ihukarvu turri ajavaks põnevuskohaks on saanud see, kui filmikangelasele ühtäkki koidab, et TURVAKAAMERAD ON KÕIKJAL!

Sellel septembrikuul tormas meid päästma Visible Solutions OÜ ehk Nähtavate Lahenduste Osühing, vehkides isikuandmete kaitse seaduse ehk IKS-relvaga: „Käesoleva avaldusega palume meie – Taniel Raudsepp (ik 37809210017) ja Sigrid Viir (ik 47901060212) anda meile üle koopia meie isikuandmeid sisaldavast videosalvestusest, mille jäädvustas teie valvekaamera aadressil *** ajavahemikul *** kuni ***.

Isikuandmete kaitse seaduse §19 sätestab:

(2) Andmesubjektil on õigus saada isikuandmete töötlejalt enda kohta käivaid isikuandmeid.

Isikuandmed väljastatakse võimaluse korral andmesubjekti soovitud viisil.

(3) Isikuandmete töötleja on kohustatud andma andmesubjektile teavet ja väljastama nõutavad isikuandmed või põhjendama andmete väljastamisest või teabe andmisest keeldumist avalduse saamise päevale järgneva viie tööpäeva jooksul.

Palume andmed võimalusel üle anda videofailina CD-kettal või mälupulgal.” Vastu kostis riigikohus: „Isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 4 lg 1 järgi on isikuandmed mis tahes andmed tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, sõltumata sellest, millisel kujul või millises vormis need andmed on. Videosalvestisel on inimese kujutis isikuandmeteks üksnes juhul, kui isik on sellel tuvastatud või tuvastatav. Riigikohtu eesmärk ei ole koguda jälgimisseadmetiku abil isikuandmeid, vaid kindlustada kohtumaja ning seda ümbritseva ala turvalisus. Salvestiselt isikuid üldjuhul ei tuvastata, turvalinte ei säilitata ega avalikustata. Need hävitatakse pärast aktuaalsuse kadumist turvaseaduse § 11 lg 4 alusel.”

Me ei taasesita targa riigikohtu vastust täies ulatuses, vaid laseme tal vahel ka hääle puhtaks kõhatada ja juustesse langenud kuldseid kaselehti ära pühkida: „Isikuandmete kaitse nõue tekib isikul, kelle informatsioonilise enesemääramise õigusesse (põhiseaduse § 10 ja 19 lg 1) on sekkunud. Kui andmesubjekt on jäädvustatud piisava selgusega, mis võimaldab tema isiku tuvastamist, siis on tegemist küll isikuandmete töötlemisega, kuid tuleb arvestada, et sel juhul on tegu andmetöötluse ühe eriviisi: jälgimisseadmetiku kasutamisega IKS § 4 lg 3 tähenduses.” Hääle paisudes: „Seega turvakaamerast juhuslikult mööduva isiku subjektiivsete õiguste sfääri riive on tühine. Avaliku huvi kaitseks kasutatava jälgimisseadmetiku osas on isikutel talumiskohustus. Ka IKS seletuskirjas on märgitud, et seaduses on sätestatud nõue, et salvestamisel saadud andmeid kasutatakse ainult isiku või vara kaitseks vajalikel eesmärkidel, näiteks oleks lubamatu turvakaamerate abil saadud piltidest fotonäituse avaldamine vmt. Vältimaks ohtu, et kolmandad isikud neid muul eesmärgil kasutavad (nt avalikustavad), ei anna Riigikohus turvakaamera salvestist välja.”

Tehnilistes üksikasjades veidi ebakindlalt: „Jälgimisseadustiku tõhususe tagamiseks ei ole mõeldav, et jälgimise üksikasjad nagu turvakaamera fookus, teravus vmt saaksid avalikkusele kättesaadavaks. See oleks vastuolus turvaseadmete kasutamise eesmärgiga ning võiks luua turvariski. Avaliku teabe seaduse § 35 lg 1 p 9 kohaselt on teave turvasüsteemide, turvaorganisatsiooni ja turvameetmete kirjelduse kohta asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teave, millele juurdepääs on piiratud, seetõttu ei ole põhjendatud turvasalvestise väljastamise taotluse rahuldamine.”

Pidulik finaali taasleitnud kindlusega: „IKS § 20 lg 1 p 3 sätestab, et andmesubjektil õigust saada teavet ja enda kohta käivaid isikuandmeid isikuandmete töötlemisel piiratakse, kui see võib takistada kuriteo tõkestamist või kurjategija tabamist.”

Riigikohus salvestist ei andnud. Iga seadust annab tõlgendada. Kultuuriministeerium, kes teadis, et tegemist on kunstiprojektiga, viskas lihtsalt ketta pihku. Andmekaitseinspeksioon, kellele muuseumis kõik eitava vastuse saanud pöördumised edasi kaevatakse, tõmbaks selle peale kulmu kortsu. Korrektsama stiiliga Tallinna linnakantselei lisas kettale ka saatekirja. Ning kui arhiveeritud salvestisi keegi ilma põhjuseta ei näpi ega anna võimalust seal isikuandmete tuvastamiseks, siis annab veel pikalt vaielda, kus lõpeb pikslite või hele-tumedate laikude kogu ning kus algavad isikuandmed. Selles punktis vaidlesid Visible Solutions OÜ-le vastu riigikontroll, välisministeerium, maksu- ja tolliamet ning haridus- ja teadusministeerium.

Neist viimane isegi sätestas isikuandmete tuvastamise protseduuri, paludes autoritel salvestise järele tulla ja ennast tuvastada. Isikuandmete määratlemise üheks piirjuhtumiks on Visible Solutions OÜ kolmas osapool Karel Koplimets, kes seekord näitusel kaasa ei löönud. Ta pildistas Tallinna tänavatel juhuslikke möödujaid ja eksponeeris Draakoni galeriis, et võrrelda neid kurjategijate välimuskirjeldustega. Kas tema sekkus informatsioonilise enesemääramise õigusesse? Kus on kunsti juriidilised piirid? Ja üldse, mis on kunst?

Taniel Raudsepp ja Sigrid Viir panevad näituseküllastaja mööda usjalt käänulist koridori kõndima, kusjuures järgmisel pöörangul näeb küllastaja end videosalvestisel, mis tehtud eelmisel pöörangul. Lõpuks jõuab ta koridori lõppu, kus on kaks arhiivisahtlit. Rinnakõrguses lahtises sahtlis ripuvad reas kõik vastuskirjad. Nagu Alice imedemaal – „Loe mind!“. All põlvkõrgusel kinnises sahtlis on väljasaadetud avaldused:

„Piisab, kui ühte loed“. Kas mõni näituseküllastaja tuli mõttele samasisuline avaldus kunstnikele endile saata? Andmeketta hinna eest oleksid nad võinud selle ka saada, nii nagu Ühendkuningriigis juba tavaks olevat. Sotsiaalministeerium mõtles käigult isegi teenustasu välja, 500 krooni. Videokunstnikud oskavad lihtsa pilditöötlusprogrammiga kujutatava isiku muust kaadrist välja lõigata tuvastatavaks isikuks nii, et kaamera vaatenurka ega nägemisteravust välja peilida ei saa. Ja pealegi, kui pätt sissemurdmist ette valmistab, ei hakka ta pildifaile jahtima, vaid lihtsalt vaatab, mis marki kaameraga tegu. Riigikohus on ülim spetsialist seaduste alal, ent optika teemal võib temaga vaielda. Aga ütleme, et asi ongi nii, nagu riigikohus määrab: turvakaamera tehniliste andmete avalikustamine loob turvariski. Kuidas seda põhimõtet allpool täidetakse? „Teie poolt viidatud kaamera on kaameramulaaž ning ei salvesta, seetõttu ei saa me Teile edastada Teie poolt soovitud videolõiku,“ teatab Tallinna munitsipaalpolitsei amet. Piletikontrollid. Kunagi käisid need onud ja tädid mitmekaua hallides mantlites-jopedes busse läbi kammimas. Siis tõmbasid nad hõbedased ühisteenus ürbid selga. Nüüd näen samu onusid-tädisid rohelistes mundrites. Ühte jokkis jänest üritati koos tooliga trammist välja tirida, nii et sõiduk rappus. Vaatasin ja imestas ülesande lahendanud trammikonstruktorite ettenägelikkuse üle (arvutada ühenduspoltide pikkus ja läbimõõt, kui kolm tursket meest, kaks munitsipaalpolitseinikku ja üks purjus, tooli dünaamiliselt koormavad). Väljaõppinud politseinik oleks kõigepealt tooli jänese haardest vabastanud.

Tuleb välja, et munitsipaalpolitsei on kõigest politseimulaaž. Annaksin neile siiski plusspunkti aususe eest. Otsekohesuse plussi saab ka kaitsepolitseiamet, kes ütles selges keeles, et nende „valvekaamera valvealad ja valvetsoonid on seadusandja poolt tunnistatud riigisaladuseks“. Kõik ülejäänud asutused ei reageerinud avalduse esitajate põhiseaduslikele õigustele ning isikuandmete kaitse seaduse esiletõstetud paragrahvile 19 üldse, vaid pühkisid taotluse mingil muul ettekäändel laualt. Kes eelkirjeldatud turvariski ettekäändel, kes ajas asja hoone omaniku kaela. Totalitaarset ja demokraatlikku bürokraati ühendab see, et inimestest ei hoolita. Ainult mitte keegi ei taibanud oma territooriumi turvamist kunstiprojektiks nimetada.